

Akateemisen feminismin avainsanat

Kirsti Lempiäinen, Taru Leppänen ja Susanna Paasonen (toim.), *Erot ja etiikka feministisessä tutkimuksessa*. UTU-kirjat, Turku 2012. 307 s.

Turun yliopiston sukupuolentutkimuksen professori Marianne Liljeström on ollut viimeiset parikymmentä vuotta suomalaisen akateemisen feminismin yksi merkittävimpiä nimiä: sukupuolentutkimuksen opinnoissa ei ole voinut edetä lukematta hänen kirjoittamiaan artikkeleitaan ja toimittamiaan teoksia. *Erot ja etiikka feministisessä tutkimuksessa* on Liljeströmin 60-vuotisjuhla-kirja, ja se kuvastaa hänen pitkää ja monipuolista tutkijanuraansa. Liljeströmin väitöskirja tarkasteli Venäjän ja Neuvostoliiton naishistoriaa ja omaelämäkertoja. Sen lisäksi hän on tuotannossaan käsitellyt nais- ja sukupuolentutkimuksen kolmekymmentävuotista historiaa sekä feminististä teoriaa, sukupuolta ja ruumiillisuutta.

Liljeströmin uran monivaiheisuudesta ja monipuolisuudesta johtunee, että juhla-kirja on rönsyilevä: punaista lankaa hänen kollegoidensa ja (entisten)

oppilaiden kirjoittaman teoksen kahdentoista artikkelin väliltä on vaikea löytää. Artikkeleissa käsitellään muun muassa 1900-luvun alun osuustoiminnallisen ideologian, yhteiskuntaluokan ja sukupuolen kohtaamisia, transsukupuolisuuden etiikkaa ja sukupuolen eroja jazzmuusikosta käsittelevässä romaanissa, naistaiteilijan suhdetta vitalismiin 1930-luvulla, venäläisen nykyelämäkertakirjallisuuden feminististä luentaa, kirjailija Märta Tikkasen tuotannon poliittista luonnetta, marxilaisen teoretoinnin ja yhteiskuntaluokan käsitteen paluuta feministisessä performanssitaiteessa, Donna Harawayn lajismien käsitettä sekä tietokoneiden, televisioiden ja matkapuhelimien kuvaruutuja yhteyksien tuottajina kokijan ja maailman välillä.

Teoksen toimittajien Kirsti Lempiäisen, Taru Leppäsen ja Susanna Paasonen on täytynt notkistaa mielikuvitustaan kootessaan artikkeleita yhteen. Juhlakirjojen ongelma yleensäkin on se, että ne ovat tutkijoiden jämäartikkeleiden kaatopaikka: ne koostuvat artikkeleista, jotka eivät ole mahtuneet yhtenäisempään julkaisuun, tai pahimmassa tapauksessa, niissä on väkisin yritetty löytää yhteys juhli-tavan henkilön tutkijanuraan.

Erot ja etiikka feministisessä tutkimuksessa -teoksen toimittajat ovat päätyneet ottamaan eron käsitteen yhdistäväksi tekijäksi, ja tosiaan sukupuoli-

eroon, seksuaalisuuteen tai ”rotuun” kiinnittyvät eronteot ovat vahvasti läsnä suurimmassa osassa teoksen artikkeleita tavalla tai toisella. Valinta on perusteltua myös siksi, että nimenomaan eron käsite on se, minkä feministinen teoria on viimeisen parin vuosikymmenen aikana tuonut vakiintuneempiin yhteiskuntatieteeseen ja humanistiseen tutkimukseen. Niin ikään feministisen teorian sisällä käydään jatkuvaa keskustelua erojen merkityksestä.

Esimerkiksi juhla-kirjan loppupuolelta löytyvä Salla Peltosen artikkeli ”Käsitteiden politiikkaa” on erinomaista kertausta kahden – ehkä tällä hetkellä merkittävimmän – akateemisen feminismin teoreetikon käymästä keskustelusta koskien sukupuolieron käsitettä. Rosi Braidotti puolustaa sukupuolieron – tai oikeammin suomennettuna seksuaalieron (ransk. *différence sexuelle*) – ensisijaisuutta suhteessa muihin eroihin. Performatiivisesta sukupuolikäsityksestä tunnettu Judith Butler sen sijaan suosii käsitettä *gender* ja antaa ymmärtää Braidottin olemuksellistavan sukupuolieron ja heteroseksuaaliseen matriisiin; ajatus sukupuolierosta pitää yllä käsitettä kaksina-paisesta heteroseksuaalisesta sukupuolijärjestyksestä. Braidotti vastaa essentialismisyytöksiin ymmärtävänsä sukupuolieron olevan enemmänkin potentiaalinen tai tulemisen tilassa

kuin reaalin: feministisen teorian osana feminististä liikettä on sitouduttava sukupuolieron politiikkaan, tehtävä sukupuoli näkyväksi.

Eron käsitteestä seuraa joukko eettisiä kysymyksiä, joita niin ikään käsitellään Liljeströmin juhla­kirjassa. Leena-Maija Rossi pohtii artikkelissaan ”Kylän ainoa ’valkoinen’ nainen”, milloin erojen osoittaminen on suotavaa ja milloin se on epäilyttävää. Hän tuo esiin, kuinka ”rodun”, kansallisuuden ja sukupuolen artikuloinnit nivoutuvat monimutkai­siin historioihin ja poliittisiin rintamalinjoihin, joissa erojen osoittaminen palvelee moninaisia, keskenään kamppailevia tarkoituksia. Rossi esimerkiksi kysyy, auttaisiko valkoisuuden sisäisten erojen esilletuominen antirasistista keskustelua.

Juhla­kirjassa pohditaan myös sitä, miten ja mistä näkökulmista eroja nime­taan. Ne eivät ole objektiivisia käsitteitä vaan niitä tuotetaan samalla kun tutki­taan ja käsitellään. Susanna Paasosen artikkeli, joka käsittelee pornoelokuvien liioiteltuja kuvastoja, on esimerkki tästä.

Kirjan eettisiä pohdintoja sisältävissä puheenvuoroissa nostetaan esiin kysymys tutkijan paikantumisesta, sitou­muksista ja tiedon intresseistä. Tunne­vasti jo Jürgen Habermas yhdisti tiedon­intresseissään emansipatorisuuden ja hallinnollisuuden tiedontuotannon hal-

litsijoille. Mona Mannevuon artikkeli ”Julman optimistista onnellisuuspoli­tiikkaa” onkin esimerkki siitä, kuinka helposti keskiluokkaisesta näkökulmas­ta tulee dominoiva yhteiskunnallisessa keskustelussa. Mannevuon lukee kriitti­sesti Demos Helsingin julkaisua *Onnel­lisuuspoliittinen manifesti*, jossa esitetyt ehdotukset onnellisemmasta elämästä ovat eettisesti ongelmallisia. Mannevuon antaa ymmärtää manifestin esittämien vaatimusten esimerkiksi downshiftaa­misesta olevan julmia, koska ne kohdis­tuvat sekä niihin, joilla on mahdollisuus vähentää kulutustaan ja nauttia samalla enemmän vapaa-ajasta, että niihin, joilla ei tällaista mahdollisuutta todellisuudessa ole.

Liljeströmin juhla­kirjassa jääkin kysymättä missä määrin niin sanottu kol­mannen aallon feminismi on itsessään 1960-luvun vaihtoehtokulttuurin ja 1980-luvun kulutuskulttuurin synteesi, julman onnellisuuspolitiikan ilmenty­mä. Modernissa teolliseen tuotantoon perustuneessa kuriyhteiskunnassa, joka normalisoimalla tuotti heteroseksuaalis­ta valkoista mies- ja naiskansalaisuutta, feministinen erontuotanto oli keskeinen vastarinnan muoto. Mutta myöhäsmo­derneissa kontrolliyhteiskunnissa val­lankäyttö ei enää perustu normalisoin­nille. Sen sijaan sukupuoliseen ja sek­suaaliseen moninaisuuteen – deleuze-

laisittain ilmaistuna molekkulaarisuuteen – perustuvassa kulutusyhteiskunnassa erojen tuotanto enemmänkin palvelee vallitsevaa kapitalistista järjestystä kuin haastaa sen. Näin feministisestä teo­riasta ja politiikasta – sikäli kun eron kä­site on niin sanotun kolmannen aallon feministisen teorian kovaa ydintä – olisi tullut osa Michel Foucault’n kuvaamaa biovaltaa kuin sen vastavoima?

Juhla­kirjan hajanaisuudesta johtuen teosta ei voi suositella tentti- tai oppi­kirjaksi. Sen sijaan jokainen sukupuolen teoretisoinnista tai feministisen teorian käytännön soveltamisesta kiinnostunut löytää teoksesta ainakin muutaman lu­kemisen arvoisen artikkelin, jossa on jo­tain uutta – tai ainakin vanhan kertaus­ta. Yksi teoksen herättämä ajatus onkin, mikä on oikeiden akateemisten juhla­kirjojen tulevaisuus kirjankustannus­alan murroksessa ja sähköisen julkaise­misen yleistyessä. Ovatko ne katoavaa luonnonvaraakin pysyvät työsuhteet akateemisessa maailmassa, vai pitävätkö ne pintansa juuri siksi, että juhla­kirjan on hyvä olla konkreettinen esine?

Jiri Nieminen

YTT, tutkija. Tampereen yliopisto, YKY, Co­met.